

ФИНАНСОВИ МОДЕЛИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МЛАДЕЖКИ ПРОСТРАНСТВА

Ахмед Куйтов

Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

Катедра „Финанси и кредит“

e-mail: ahmedkuytov@gmail.com

Резюме: В статията се изследват съществуващите финансови механизми и добри практики от ЕС за оптимизиране на данъчното облагане и възможността на физическите лица да ползват данъчни облекчения, като пренасочат част от данъчните си задължения към граждански организации. Анализирани са нормативни документи от Унгария, Полша, Италия, Литва, Словакия, Испания и Румъния. В статията се проследяват логическите връзки между устойчивото финансиране за развитие на способността на младежките пространства да предоставят висококачествени образователни и социални услуги в малките населени места. В публикацията се излагат принципите за интегриране на европейски модели за пренасочване на данъци спрямо младежки пространства към съществуващите 8 младежки центъра в страната и 19 новоизграждащи се по Плана за възстановяване и устойчивост на ЕС и произтичащите потенциални финансови ползи и предизвикателства.

Ключови думи: финансови механизми; устойчиво финансиране; младежки пространства; икономика на знанието; пренасочване на данъци; данъчни стимули ; младежки центрове; социално въздействие.

JEL: H24, H55, I38, O15, R11.

FINANCIAL MODELS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF YOUTH SPACES

Ahmed Kuytov

D. A. Tsenov Academy of Economics

Department of „Finance and Credit“

e-mail: ahmedkuytov@gmail.com

Abstract: The article explores existing financial mechanisms and good practices in EU Member States aimed at optimising taxation and enabling individuals to redirect a portion of their personal income tax to civil society organisations. It analyses normative frameworks from Hungary, Poland, Italy, Lithuania, Slovakia, Spain, and Romania, highlighting the logical links between sustainable financing models and the capacity of youth spaces to deliver high-quality educational and social services in small settlements. The article will outline the principles for integrating EU models for redirecting taxes towards youth spaces to the existing 8 youth centers in the country and 19 newly built ones under the EU Recovery and Resilience Plan, and the resulting potential financial benefits and challenges. The study concludes that adapting EU tax transfer mechanisms could significantly enhance the sustainability and independence of youth centres, strengthening their contribution to the knowledge economy and regional development.

Key words: Financial mechanisms; Sustainable financing; Youth spaces; Knowledge economy; Tax redirection; Tax incentives; Youth centres; Social impact

JEL: H24, H55, I38, O15, R11

Въведение

Съвременната икономика на знанието изисква както създаване на иновации и технологичен напредък, така и устойчиви социални структури, които подпомагат човешкия капитал и неговото развитие. В този контекст младежките пространства представляват ключов инструмент за интеграция, образование и социално включване на младите хора, особено в по-малките и периферни населени места. Финансовата устойчивост на тези структури обаче остава едно от основните предизвикателства пред публичните политики и гражданския сектор в България. Въпреки усилията на държавата и Европейския съюз за създаване на благоприятна среда за развитие на младежки дейности, значителна част от новоизграждащите се центрове по Плана за възстановяване и устойчивост се сблъскват с липса на дългосрочни източници на финансиране. Поради това възниква необходимостта от изследване на иновативни финансови механизми, които могат да осигурят предвидима и устойчива финансова база за дейността на младежките пространства, като същевременно стимулират гражданското участие и социалната отговорност. Един от потенциалните подходи е прилагането на модела за пренасочване на част от подоходните данъци на физическите лица към организации с общественополезна дейност, доказал своята ефективност в редица държави – членки на Европейския съюз.

Обект на изследването ще бъдат финансовите механизми за устойчиво развитие на младежки пространства в контекста на икономиката на знанието.

Предмет на изследването са възможностите за адаптиране и прилагане на европейски модели за пренасочване на данъчни средства към български младежки пространства с цел осигуряване на дългосрочно и предвидимо финансиране.

Цел на изследването е да се разработи аналитична и концептуална рамка за въвеждане на финансов механизъм, основан на доброволно пренасочване на данъци, който да подпомага устойчивото функциониране на младежките центрове и тяхното интегриране в икономиката на знанието.

За постигане на поставената цел се формулират следните основни задачи:

1. Да се анализират съществуващите европейски модели за пренасочване на данъци към организации с общественополезна дейност в страните Унгария, Полша, Италия, Литва, Словакия, Испания, Румъния;

2. Да се изследва ролята на данъчните механизми като инструмент за устойчиво финансиране на гражданския сектор и социалното включване;
3. Да се оцени приложимостта на тези механизми в българския институционален и правен контекст;
4. Да се формулират принципи и препоръки за интегриране на европейските практики към националната данъчна система с оглед на дългосрочна устойчивост на младежките пространства;
5. Да се очертаят потенциалните икономически и социални ползи от прилагането на подобен модел за младежките центрове в България.

I. ФИНАНСОВИ МЕХАНИЗМИ И ДОБРИ ПРАКТИКИ ЗА ПРЕНАСОЧВАНЕ НА ДАНЪЧНИ СРЕДСТВА НА ДЪРЖАВИ В ЕС

1. Преглед на европейските модели за пренасочване на данъци към дейността на гражданското общество в Унгария, Полша, Италия, Литва, Словакия, Испания и Румъния

Терминът „*пренасочване на данъци*“ в рамките на настоящото изследване се използва с аналитична цел, за да обозначи съвкупността от фискални механизми, чрез които физическите лица могат доброволно да насочват част от своите данъчни задължения към организации с общественополезна дейност. Подобен подход се разглежда като инструмент за повишаване на ефективността и социалната насоченост за оптимизация на данъчната система на Република България чрез въвеждането на механизъм, позволяващ на физическите лица да определят по желание предназначението на процент от дължимия от тях данък общ доход да бъде преразпределян за съществуващи младежки пространства. За да се създаде и приложи в практиката подобен механизъм, ще бъдат анализирани вече функциониращи подходи в страни – членки на ЕС.

В Унгария през 1996 г. чрез Закон CXXVI³ се въвежда механизъм за пренасочване на част от платеният личен подоходен данък на физическите лица към два типа организации. Механизмът носи названието „1% + 1%“, който е показателен за същността му. Физическите лица имат право да пренасочат по 1% от изплатения през изминалата година данък към граждански организации, осъществяващи общественополезна дейност като Сдружения с нестопанска цел, фондации и научни институции. Вторият тип организации, които могат да са ползватели на 1% са Църкви на религиозни общности, които са законно регистрирани в страната. Съществува и възможност,

³ 1996. évi CXXVI. törvény az adózók által felajánlható szja 1+1 százalékaról, достъпен на: <https://njt.hu/jogszabaly/1996-126-00-00.25>

гражданите да изберат, пряко да подкрепят планирани от държавния бюджет приоритети в сферата на културата (Joó, P. 2012).

В Полша с въвеждането на „**Mechanizm 1%**“ през 2003 г., който е част от Закона за общественополезна дейност и доброволчеството, се позволява на физическите лица, подавайки годишната си данъчна декларация, да изберат на коя организация, регистрирана в общественополезна дейност, да предоставят 1% от техния платен данък общ доход. Правителството е разработило механизъм, чрез който средствата автоматично се прехвърлят по сметката на избраната организация. Механизмът в Полша е широко разпространен, защото по данни от последните години над 14 милиона граждани са приложили този финансов механизъм (Szewczyk-Jarocka, M. (2021).

Интерес и добра практика представлява Италианският механизъм за преразпределение на част от данъците върху доходите в Италия, известен като „**8 per mille**“, който е инструмент, въведен със Закон № 222 от 1985 г., целящ финансиране на религиозни и социални дейности чрез насочване на средства от държавния бюджет. Този механизъм позволява на физическите лица да определят каква част от техния подоходен данък (8‰ от данъчната им основа) да бъде преразпределена в подкрепа на Католическата църква или други признати религиозни общности или държавни инициативи, свързани със социални и хуманитарни каузи. През 2006 г. е въведен закон Legge 266/2005 и впоследствие става постоянно действащ инструмент в данъчната система на Италия. Той позволява на гражданите да насочват 0,5% (5‰) от дължимия им данък върху доходите към организации и дейности с общественополезен характер. За разлика от „8 per mille“, който е предназначен основно за религиозни организации и социални проекти, „5 per mille“ има за цел да подкрепя неправителствени организации (НПО), научни изследвания, здравни инициативи, спортни асоциации и местни власти.

Бившата съветска република Литва, е разработила и привела в действие подход за пренасочване на част от подоходния данък от физическите лица през 2004 година, позволяващ на гражданите да насочват до 1,2% от дължимия им годишен данък към организации с общественополезна дейност. С уточнението, че тази възможност, както в Литва, така и във всички останали страни, не увеличава данъчната тежест на данъкоплатците, а вместо това предоставя на гражданите инструмент за директно участие в подкрепата на социалнозначими каузи. Данъкоплатците упражняват правото си чрез подаване на годишната си данъчна декларация, като посочват конкретен бенефициент чрез неговия идентификационен номер, след което данъчната администрация преразпределя съответните средства. Получените суми са предназначени за финансиране на общественополезни дейности, като култура, наука, социална подкрепа и здравеопазване, и подлежат на строг контрол и публична отчетност. (Law on Charity and Support of the Republic of Lithuania (2004).

След Унгария и Полша, друга страна от централна Европа – Словакия – въвежда сходни механизми, позволяващи на физическите и юридическите лица да насочват до 2% от своя дължим данък върху доходите към организации с общественополезна дейност. Новият аспект от дотук описаните е възможността за увеличение до 3% за физическите лица, ако те са положили минимум 40 часа доброволческа работа за дадена организация. Въведен като част от Закона за данъка върху доходите, този механизъм функционира, предоставяйки възможност на Данъкоплатците да упражняват правото си чрез посочване на предпочитаната организация в годишната си данъчна декларация, като средствата се прехвърлят автоматично от данъчната администрация към бенефициентите, които са вписани в официалния списък на допустимите организации, поддържан от Министерството на финансите. Получените средства се използват за широк спектър от дейности, включително образование, здравеопазване, култура, спорт и опазване на околната среда, като организациите са задължени да публикуват публични отчети за тяхното разходване, гарантирайки прозрачност и отчетност. От въвеждането на механизма по данни от Министерството на финансите на Словакия всяка година средно между 70 до 80 милиона евро се пренасочват към организациите на гражданското общество (MVO a dobrovoľníctvo).

Сред пионерите в областта е механизмът „X Solidaria“ в Испания, въведен през 1988 г., в рамките на данъчната система, позволяваща на гражданите да пренасочат 0,7% от своя подоходен данък към финансиране на социални програми и проекти, реализирани от неправителствени организации. Първоначално механизмът е създаден с цел финансиране на Католическата църква, като отражение на историческите отношения между държавата и религиозните институции в Испания. През 2000-те години, след значителен обществен натиск и промени в данъчната политика, механизмът е разширен, за да включва възможност за пренасочване на средства към социални каузи, които са изцяло отделени от религиозната дейност. Гражданите получават възможността да избират дали да подкрепят социални програми, Католическата църква, или и двете, като това се обозначава чрез маркиране на съответните полета в годишната данъчна декларация. Финансово механизмът е значителен източник на приходи за НПО, като годишно осигурява над 300 милиона евро за социални каузи, свързани с борбата с бедността, социално включване, подкрепа за хора с увреждания, и други ключови области. Разликата с посочените до момента страни е, че получените средства се събират във Фонд, насочени са към НПО и се управляват прозрачно от държавата, която ги разпределя чрез конкурсни процедури, базирани на оценка на обществената значимост и устойчивостта на проектите.

Най-новият пример започва да функционира през 2020 г. от Правителството на Република Румъния, въвеждайки механизъм, който към настоящия момент е с най-висок % на възможност за пренасочване от Данък общ доход към организациите на гражданското общество. Северната ни съседка

въвежда детайлна регулаторна рамка за механизма, позволяващ на физическите лица да пренасочат до 3,5% от годишния си данък върху доходите към неправителствени организации, религиозни общности и други структури с общественополезна дейност. За да се възползват от възможността, данъкоплатците подават специални формуляри, като например „Formular 230“, към данъчната администрация в рамките на установените срокове. Бенефициенти на тези средства са организации, които изпълняват социални, културни, здравни и религиозни функции и които отговарят на строгите критерии за прозрачност и отчетност, определени от закона. Средствата, получени чрез този механизъм, се използват за проекти и инициативи, насочени към социално включване, борба с бедността, културно обогатяване и насърчаване на равенството. Организацията, която получава финансиране, са задължени да представят публични отчети за разходването на средствата, за да се гарантира тяхното целесъобразно и прозрачно използване. Законодателството в Румъния утвърждава този механизъм като значима връзка между данъчната политика и социалната подкрепа, демонстрирайки как държавните инструменти могат да се използват за насърчаване на социалната солидарност и развитието на обществото като цяло (**Ordinul Nr. 147/2020 din 20 ianuarie 2020**).

2. Роля на данъчните механизми в подкрепа на неправителствения сектор и принципите и целите за пренасочването на данъци към граждански организации

Посочените основно „технически“ особености на механизмите за пренасочване на данъци към неправителствени организации и граждански каузи представляват способност да се съчетае данъчната политика с насърчаването на социалната солидарност и устойчивото финансиране на гражданския сектор. Изброените механизми предоставят основно на физическите лица възможността, директно да влияят върху разпределението на публичните ресурси, насочвайки част от своите данъчни задължения към организации и проекти, които изпълняват значими обществени функции. Финансово те създават устойчива и предвидима база за финансиране на неправителствения сектор, намалявайки зависимостта на тези организации от нестабилни източници на финансиране като дарения или краткосрочни субсидии. Освен това, чрез насърчаването на прозрачност и отчетност, механизмите повишават доверието между данъкоплатците, държавните институции и неправителствените организации, като същевременно засилват ефективността на социалните и културните интервенции. Данъчните механизми като „2% данъчна асигнация“ в Словакия, „5 per mille“ в Италия или Румънския пример демонстрират как децентрализацията на публичните средства позволява насърчаване развитието на гражданските организации, което пряко влияе на

регионалните общности да предоставят финансова подкрепа за инициативи, които адресират неравенството, бедността и социалната изолация.

В контекста на данъчната система тези механизми утвърждават смислен подход за интегриране на фискалната политика със социално отговорни цели от значение за личностите, демонстрирайки как стратегическите финансови инструменти могат да бъдат ангажирани за постигане на по-справедливо и устойчиво общество.

Принципите, върху които се основават данъчните механизми за насочване на средства към неправителствения сектор, съчетават философския идеал за индивидуална свобода с практическата нужда от социална солидарност, като същевременно отразяват историческата еволюция на държавата и гражданското общество. Основополагащият принцип на доброволността, който позволява на данъкоплатците да избират къде да насочат част от своите средства, черпи своето вдъхновение от идеите за автономия и лична отговорност, залегнали още в просвещенските концепции за гражданското участие. Тази доброволност се основава на разбирането, че гражданите не са пасивни обекти на държавната политика, а активни субекти, способни да насочват ресурси към обществени каузи, които съответстват на техните ценности и визия за общото благо. Исторически тези механизми възникват в контекста на нарастващата сложност на модерната държава и необходимостта от децентрализация на публичните ресурси. Например италианският „8 per mille“ и испанският „X Solidaria“ първоначално са били замислени като инструменти за поддържане на религиозните институции, но постепенно се трансформират в механизми за социално подпомагане, които отразяват прехода от религиозно доминирани общества към такива, основани на плурализъм и демокрация. Това разширение отразява философския принцип на всеобщото благо, който изисква, средствата да бъдат използвани за колективни цели, като образование, здравеопазване, социална справедливост и културно развитие. Принципът за прозрачност и отчетност възплава модерната етика на отговорното управление, но също така има своите корени в класическите философски идеи за справедливостта. Още Аристотел подчертава значението на равноправието и отчетността в управлението на общите ресурси, а този принцип днес се изразява в задължението на организациите да доказват, че получените средства се използват целесъобразно и за добруването на обществото.

Принципът на целевото насочване съчетава утилитарните философски идеи с реалната необходимост от ефективно използване на ограничени ресурси. Средствата не просто се разпределят пасивно, а се инвестират в проекти с дълготраен социален ефект като борба с бедността, социално включване и опазване на околната среда. Това е така, защото в хода на развитието на социалната държава през XX век се утвърждава идеята, че държавните ресурси трябва да бъдат насочвани към най-уязвимите групи в обществото. Същевременно принципът на гъвкавост отразява философията на праг-

матизма и способността на тези механизми да се адаптират към различни социално-икономически контексти. Например в Литва механизмът за пренасочване на данъци е насочен към насърчаване на доброволчеството, което отразява възхода на гражданската активност в посткомунистическите общества, докато в Словакия той служи като инструмент за децентрализация и подкрепа на регионалното развитие. Посочените принципи дефинират техническите аспекти на данъчните механизми и отразяват онтологични философски и исторически явления, които поставят гражданина в центъра на обществения живот. Те утвърждават модерната концепция за държавата като партньор на гражданското общество, изграждайки връзка между индивидуалната свобода, социалната отговорност и колективното добруване.

Целите на данъчните механизми за пренасочване на средства към граждански организации са проявления на стратегическия стремеж за интегриране на данъчната политика с устойчивото развитие на гражданското общество и социалната солидарност, като същевременно демонстрират разнообразни национални подходи към разпределението на публични ресурси. Основополагащата обща цел в разгледаните примери от Европейски държави е да се осигури предвидимо финансиране за неправителствени организации (НПО), което укрепва тяхната институционална устойчивост, като ги поставя в центъра на демократичните процеси като изпълнители на значими социални, културни и икономически инициативи. Описаните механизми от разгледаните държави адаптират тези механизми спрямо своите исторически, културни и икономически контексти, като демонстрират вариации в процента на пренасочване, административните изисквания и приоритетните области за финансиране. В Словакия и Литва механизмите освен да подкрепят НПО, насърчават доброволчеството като основен компонент на социалната тъкан, което подчертава възгледа за гражданското участие като основа на дългосрочната социална стабилност. В Испания механизмът „X Solidaria“ акцентира върху солидарността чрез насочване на ресурси към проекти за социално включване, докато в Италия и Румъния се подчертава връзката между местното развитие и националните социални приоритети. Същевременно тези механизми изразяват и по-дълбоки философски прозрения – те преодоляват пасивната роля на гражданите в държавния бюджетен процес, като им предоставят инструмент за съзнателен избор и пряко участие в определянето на обществените приоритети. В този контекст данъчните механизми се трансформират във финансов инструмент, способстващ за осъществяването на есенциални елементи от социалния договор, който свързва индивидуалния интерес с общественото благо, изграждайки основа за включваща демократична отговорност. Изброените механизми демонстрират как фискалните политики могат да бъдат трансформирани в активна форма на социално развитие, насочено към укрепване на социалния капитал и дългосрочната социална кохезия. Всяка страна, адаптирайки тези механизми, доказва, че съществува разнообразие от пътища за съчетаване на ико-

номическата ефективност с гражданската солидарност, като същевременно се укрепват основите на едно по-справедливо и включващо общество част от общото Европейско семейство. В страните – членки на ЕС, в които функционират данъчните механизми за пренасочване на средства към граждански организации, се разкрива техният функционален аспект като финансови инструменти за трансформиране на отношенията между държавата, гражданите и неправителствения сектор. Тези механизми, които действат на пресечната точка между икономическата необходимост и социалната отговорност, са доказателство за еволюцията на модерната държава към по-диалогичен и партньорски модел на управление. В този контекст те представляват мост между централизираните бюджетни процеси и децентрализираните нужди на гражданското общество, като прехвърлят част от решенията за разпределението на публични ресурси към самите данъкоплатци. Това намалява бюрократичния натиск върху държавните институции чрез въвеждането на нови измерения на демократичната отговорност, при които гражданите са съзнателни съвносителни на обществени решения чрез своите данъчни избори. На макроикономическо ниво тези механизми допринасят за по-ефективното разпределение на ресурсите, като пренасочват средства към проекти и инициативи, които имат по-висока социална възвръщаемост в сравнение с традиционните бюджетни разходи. Освен това в държави с по-слабо развити граждански общества, като някои източноевропейски страни, тези механизми действат като лост за институционално укрепване на неправителствените организации, като им осигуряват финансов ресурс и обществено признание, което е критично за тяхното дългосрочно развитие. Представянето и утвърждаването на принципите на субсидиарността е концепция, която подчертава, че решенията и ресурсите трябва да бъдат управлявани на най-ниското възможно ниво, където те могат да бъдат ефективно приложени. В това отношение механизмите за пренасочване на данъци са инструмент за финансиране на структурните елементи на демокрацията, която преосмисля ролята на гражданина в съвременната държава и придава нова стойност на социалния капитал като основа за икономическото и културното развитие. Така тези механизми разширяват своето значение отвъд традиционното разбиране за данъчната политика, като се превръщат в динамичен инструмент за създаване на по-солидарни, устойчиви и ангажирани общества.

II. УСТОЙЧИВО ФИНАНСИРАНЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА МЛАДЕЖКИТЕ ПРОСТРАНСТВА В МАЛКИТЕ НАСЕЛЕНИ МЕСТА НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА НА ИКОНОМИКАТА НА ЗНАНИЕТО

Съществуват множество примери за талантите и потенциала на българските младежи, въпреки еkleктичните механизми за тяхната подкрепа от

страна на публичните политики. Достатъчно е да споменем за скорошните успехи на Ивет Горанова, Карлос Насар и Нургюл Салимова, за да разберем, че младите хора на България имат потенциал.

Емпиричните наблюдения и официалните статистически данни потвърждават наличието на значителен човешки потенциал сред младите хора в България, съчетан с високи постижения в спорта, науката и изкуството. Наред с това обаче се идентифицират сериозни социални предизвикателства, свързани с рисково поведение, ранна употреба на психоактивни вещества и нарастващи нива на социална изолация. Тези тенденции се допълват от отрицателни демографски и образователни индикатори, отразени в последните доклади на Европейската комисия и Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (PISA, 2022).

Всяко следващо изследване на „PISA“ от последните години е с влошени резултати. Огромен е делът на младите хора, които живеят без родител/и при свои прародители заради трудова миграция. Вследствие на посочените и множество други предизвикателства, описани в годишния доклад на Европейската комисия за България в рамките на Европейския семестър 2020 г. за оценка на напредъка в структурните реформи, предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси и резултати от задълбочените прегледи в съответствие с Регламент (ЕС) № 1176/2011, са направени следните констатации:

- До 2030 г. работната сила в България ще намалее с 10%, като най-голямо свиване (с 26,7% до 2030 г.) се очаква във възрастовата група 25-49 г.

- Нивото на цифровите умения е ниско, като само 29% от населението (16-74 г.) посочват, че имат основни или по-задълбочени от основните умения в областта на цифровите технологии спрямо 57% в ЕС. От младите хора на възраст 16 – 19 години само 53% оценяват своето ниво на цифрови умения като основно или над основното в сравнение със средната стойност за ЕС от 83%.

- Ромите продължават да са изправени пред многобройни предизвикателства. Общото равнище на безработицата сред ромите е 55%, но то е още по-високо (65%) сред младите роми на възраст между 16 и 24 години. Процентът на преждевременно напусналите училище продължава да е голям (12,7%), като стойността му сред младежите от ромски произход е обезпокоителна (67%).

В отговор на посочените предизвикателства на местно и национално ниво Община Свищов е сред 19-те общини в България, които чрез Плана за възстановяване и устойчивост са ангажирани с изграждането на младежки центрове. Подходът при изграждането им е обоснован от условието за пълноценно сътрудничество между общинската администрация и НПО в сферата на младежките дейности.

На основата на наблюдения върху практическото функциониране на младежките центрове в България може да се установи, че устойчивостта на техните дейности е ограничена от краткосрочния характер на проектното финансиране и липсата на дългосрочни институционални механизми за подкрепа. Това поражда необходимост от въвеждане на алтернативни модели на финансиране, които да гарантират непрекъснатост на услугите и интеграция на младежката политика в по-широкия социално-икономически контекст, както и възможността за устойчивото финансиране на новоизграждащите се младежки центрове, които на този етап имат осигурено финансиране до края на 2027 г. С цел да се осъществи пълноценно замисълът на поставените цели, се стига до следните обобщения:

- Връзката между „дете – младежки работник – родител“, ще бъде много по-пълноценна при въвеждането на механизъм за пренасочване на данък, който да може да се ползва от съответния младежки център, който се посещава от детето на родителя. Така ще се минимализират предизвикателствата, произтичащи от „чуждото“ влияние по мнението на родители, довели до множество публични скандали през последното десетилетие.

- Ще се позволи на младежките пространства да организират дейността си, съобразно конкретните специфики на региона, в който живеят. Няма да се налага да се адаптират и прилагат политики, които нямат културната основа за осъществяване в дадения регион.

- Ще се организират младежки инициативи, разполагащи с потенциал да се развият до предприемачески инициативи, защото към настоящия момент финансирането е основно „грантово“, което е за определен период с конкретна цел. За да функционира пълноценно младежкото пространство, е нужно да бъде подсигурана неговата издръжка, т.нар. режийни разходи от поддръжка на сградния фонд, електричество, вода до такса битови отпадъци и др. Към настоящия момент не съществува възможност за подобно обезпечаване чрез грантове. Те от своя страна имат друга логика и като се имат предвид малките екипи на младежките центрове, се достига до въпроса, дали да се отдели време за подготвяне на качествено проектно предложение, за да се получи финансиране за дейност, която не е близка до културните и историческите условия на региона или да се осъществява младежката работа.

III. ПРИНЦИПИ ЗА ИНТЕГРИРАНЕ НА ЕС МОДЕЛИ ЗА ПРЕНАСОЧВАНЕ НА ДАНЪЦИ КЪМ МЛАДЕЖКИ ПРОСТРАНСТВА В БЪЛГАРИЯ

1. Адаптация на добрите практики от ЕС към България

За да се интегрират успешно европейските модели за пренасочване на данъчни средства в българския контекст, е от съществено значение да се

анализират особеностите на държавната правна и финансова рамка. В страни като Унгария, Полша, Италия, Литва, Словакия, Испания и Румъния са въведени механизми, позволяващи на гражданите чрез доброволни данъчни разпределения да определят част от своите данъчни задължения към неправителствени организации и социални проекти. Тези модели са изградени върху принципи на прозрачност, отчетност и децентрализация на публичните средства, като основната им идея е да се даде възможност на данъкоплатците да участват активно в разпределението на държавния бюджет в подкрепа на обществени каузи. В контекста на България адаптацията на подобен модел би изисквала предварителна оценка на съществуващата данъчна система и нормативната база. Това означава, че трябва да се разработят законови и регулаторни промени, които да позволят:

- Въвеждането на специфична клауза за пренасочване на процент от платения подоходен данък към младежки пространства, като този механизъм не трябва да увеличава данъчната тежест на гражданите, а само да пренасочва вече внесените средства.

- Създаването на електронна система, чрез която данъкоплатците могат да изразят своите предпочитания при подаването на годишната данъчна декларация. Тази система трябва да бъде прецизна и да осигури пълна проследимост на трансакциите.

- Въвеждането на мерки за прозрачност и контрол върху разпределението на средствата, което би осигурило общественото доверие в новия финансов механизъм.

В тази връзка е важно да се подчертае, че успешната адаптация на европейските добри практики към българските условия изисква активен диалог между държавните институции, неправителствения сектор и експертната общност с цел изграждане на консенсус относно оптималните модели за финансиране на младежките пространства.

2. Възможни ползи за съществуващите и новите младежки центрове

Приемайки модел за пренасочване на данъци, подобен на тези, приложени в редица европейски държави, българските младежки пространства – както съществуващите осем, така и новоизграждащите се двадесет – могат да се възползват от редица икономически и социални ползи:

- **Устойчиво финансиране:** Един от най-значимите ефекти от въвеждането на такъв модел е създаването на стабилна финансова основа за дългосрочно развитие. Пренасочването на данъчни средства ще осигури редовен поток от ресурси, които могат да бъдат насочени към покриване на текущи режийни разходи (наем, комунални услуги, поддръжка на сградната

инфраструктура) и инвестиции в развойни дейности, които ще увеличат качеството на предоставяните услуги.

- **Повишаване на обществената ангажираност:** Механизмът за пренасочване на данъци дава възможност на гражданите да участват активно в определянето на обществените приоритети. Това може да доведе до засилване на връзката между младежките центрове и местните общности, като се стимулира по-голяма прозрачност и отчетност при управлението на публичните средства.

- **Разширяване на дейностите и услугите:** С наличието на допълнителни финансови ресурси съществуващите младежки центрове ще могат да разширят своите програми, да интегрират иновативни подходи в образованието и социалната подкрепа, както и да осъществяват повече инициативи, които да адресират конкретните нужди на младежите в малките населени места.

- **Стимулиране на местното развитие:** Чрез целево насочване на средствата финансовият модел може да се превърне в мощен инструмент за стимулиране на местната икономика, като подкрепя не само директните дейности в младежките пространства, но и свързаните с тях инициативи, като културни и предприемачески проекти.

3. Регулаторни и административни предизвикателства

Въвеждането на финансов модел за пренасочване на данъци към младежки пространства в България се съпътства от редица регулаторни и административни предизвикателства, които изискват специално внимание:

- **Законодателна адаптация:** Основното предизвикателство е преосмислянето и адаптирането на съществуващата данъчна и финансово-правна рамка. За да може моделът да бъде приложим, е необходимо приемането на нови нормативни актове или изменения в текущите закони, които да дефинират механизма на пренасочване, както и условията, при които гражданите могат да упражнят своите данъчни трансфери.

- **Административна ефективност:** Изграждането на електронна система за подаване и обработка на данъчни асигнации представлява значително предизвикателство, като е необходимо интегрирането на различни държавни информационни системи, обучение на персонала и осигуряване на адекватна киберсигурност.

- **Прозрачност и отчетност:** Въвеждането на механизма изисква разработването на ясни регулации и контролни механизми, които да гарантират, че пренасочените средства се използват ефективно и целесъобразно. Това включва периодични проверки, публикуване на публични отчети и участие на независими одитори.

- Културни и организационни фактори: На практика успешната интеграция на финансовия модел не може да бъде разглеждана изолирано от специфичните културни и организационни особености на българските младежки центрове. Необходим е подход, който да съобразява регионалните различия и историческите особености на местната администрация, така че центровете да могат да адаптират модела спрямо своите специфични нужди и възможности.

Заключение

В заключение интегрирането на европейски модели за пренасочване на данъци към младежки пространства в България представлява обещаваща стратегия за създаване на устойчива финансова база за младежката дейност. Адаптацията на добрите практики изисква цялостно преосмисляне на данъчната политика и тесен диалог между държавните институции, неправителствения сектор и гражданите. В същото време потенциалните икономически и социални ползи от този модел могат да допринесат за повишаване на качеството на предоставяните услуги, засилване на обществената ангажираност и стимулиране на регионалното развитие. Въпреки това, успешното му прилагане ще зависи от способността за преодоляване на законодателните, административните и културните предизвикателства, свързани с неговата имплементация.

Използвани източници

- Joó, P. (2012). *Rendelkezés a befizetett személyi jövedelemadó 1+1%-áról a 2012. évben. Adóvilág*, XVI(01–02), 3–7.
- Law on Charity and Support of the Republic of Lithuania. (2004). *Official Gazette of the Republic of Lithuania*.
- Legge 20 maggio 1985, n. 222. (1985). *Disposizioni sugli enti e beni ecclesiastici in Italia e per il sostentamento del clero cattolico in servizio nelle diocesi. Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana*.
- MVO a dobrovol'níctvo. (n.d.). *Analýza mechanizmov financovania mimovládnych organizácií a dobrovol'níckych aktivít na Slovensku*. Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky.
- Ordinul Nr. 147/2020 din 20 ianuarie 2020. (2020). *Privind aprobarea procedurii privind stabilirea sumei reprezentând până la 3,5% din impozitul anual datorat pentru susținerea entităților nonprofit. Monitorul Oficial al României, Partea I, Nr. 44 din 22 ianuarie 2020*.
- Szewczyk-Jarocka, M. (2021). *Specyfika rachunkowości organizacji pozarządowych*. Płock: Mazowiecka Uczelnia Publiczna w Płocku.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЩОВ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

Том XVII, 2024 г.
Книга 20

Том XVII, 2024

Книга 20

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Пепа Стойкова – главен редактор
Доц. д-р Красимира Славева – зам.-главен редактор
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Евелина Парашкевова-Великова
Доц. д-р Венцислав Вечев
Доц. д-р Стела Касабова

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – Стиллов редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – Стиллов редактор на английски език
Елена Генчева – Технически секретар

ISSN 1313-6542

Съдържание

Студии

Иван Росенов Митков

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ТЪРСЕНЕТО НА БЪРЗООБОРОТНИ СТОКИ:
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА КЛАСИЧЕСКИ И МОДЕРНИ МАШИНИ
АЛГОРИТМИ5

Йордан Николаев Колев

УПРАВЛЕНСКО-АДМИНИСТРАТИВНИ АСПЕКТИ
НА ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ИНТЕГРИРАНИТЕ
ТЕРИТОРИАЛНИ ИНВЕСТИЦИИ30

Ненко Василев Василев

АКТУАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ В МАШИНОСТРОЕНЕТО –
ПОТЕНЦИАЛ ЗА РАСТЕЖ47

Нина Иванова Герганова

ИНОВАЦИИ И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ В КРИЗИСНА СРЕДА:
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА78

Станимира Димитрова Томова

УПРАВЛЕНИЕТО НА ЗДРАВНИТЕ ГРИЖИ КАТО ЕЛЕМЕНТ
НА ЗДРАВНАТА СИСТЕМА99

Цветомира Георгиева Велева

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДИГИТАЛНАТА
ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БАНКОВИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ125

Статии

Abrar Ashraf

LEVERAGING DIGITAL TWINS FOR ECOSYSTEM RESTORATION
AND BIODIVERSITY CONSERVATION IN THE GREEN
ECONOMY FRAMEWORK155

Ахмед Куйтов

ФИНАНСОВИ МОДЕЛИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
НА МЛАДЕЖКИ ПРОСТРАНСТВА170

Боряна Руменова Пейчева

ДИГИТАЛНИ АСПЕКТИ НА ИКОНОМИЧЕСКАТА
ФУНКЦИЯ В МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ184

Василена Щерева Кръстанова ПОДХОДИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ КРИЗИ В ХОТЕЛИЕРСКОТО ПРЕДПРИЯТИЕ	200
Ивайло Георгиев Македонски ПАРАЛЕЛ МЕЖДУ БЮРОКРАТИЧНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ ПРЕДИ И СЕГА. ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА "ИДЕАЛНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ"	211
Йордан Стефанов Генов АСПЕКТИ НА ЕЗИКОВАТА КУЛТУРА КАТО ЧАСТ ОТ КОМУНИКАТИВНИТЕ УМЕНИЯ В КОНТЕКСТА НА ПРЕНОСИМИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ	220
Камелия Кирилова Ангелова ЕВРОПЕЙСКА НОРМАТИВНА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ НА ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ	234
Маргарита Емилова Кръстева НЕДОСТИГ НА ЛЕКАРСТВА В ЕС - ГЕНЕЗИС НА ПРОБЛЕМА И ВЪЗМОЖНИ РЕШЕНИЯ	243
Марин Георгиев Герганов ВЛИЯНИЕ НА АУТСОРСИНГА НА ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ ВЪРХУ ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ	254
Мария Петрова Дачева ТЕНДЕНЦИИ ВЪВ ФАСИЛИТИ МЕНИДЖМЪНТА В БЪЛГАРИЯ.....	267
Никола Иванов Николов ТЕМАТИЧЕН ОБЗОР НА ИЗСЛЕДВАНИЯТА НА ИНФЛАЦИОННИТЕ ПРОЦЕСИ В БЪЛГАРИЯ	279
Пенка Стефанова Чернаева ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ: ПОМОЩНИК ИЛИ ЗАПЛАХА ЗА "МИДЪЛ МЕНИДЖМЪНТА" ПРИ ВНЕДРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИОННИ СИСТЕМИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА АГРОБИЗНЕСА.....	289
Росен Здравков Тумбев СТРЕС НА РАБОТНОТО МЯСТО И ЕМОЦИОНАЛНА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ НА МЕНИДЖЪРА	301
Румяна Божидарова Георгиева КОМПЕТЕНЦИИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТИ В СИСТЕМАТА НА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	312
Сиана Пламенова Спасова ДИВЕРСИФИКАЦИЯ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ ПРОДУКТ ЧРЕЗ ОРГАНИЗИРАНИ СЪБИТИЯ	322